

LO GRINHON

LA GAZETTA D'AN VIVARES D'A
NAUT

Somari

- 1 – Han Schook
- 2 & 3 – Noms de familia (suita)
- 4 & 5 – Lo bastard
- 5 – Dos paures innocents.
Lo Toton e la Tata
- 6 – Tira, tira l'agulha ma filha, deman, deman, te maria-
ras.
- 7 – Lo beure e lo minjar :
Las saucissas au chaul.
- 8 – Tira, tira l'agulha (suita)
I a dengun

N° 45 PRIMA DE 2002

Han Schook, lo olandès occitan, escrit au Grinhon.

Sièm contents au Grinhon de vos bailar de novèlas de l'amic Schook, olandès tornat en son païs e que fuguèt i a pas tant de temps l'occitan lo melh coneget dau Dioàs. Publiava una revista plasenta e agradiva que se sonava **Lo Pitron** e fasiá lo païsan dins un petit vilatge a costat de Diá (Die). Aquel òme de bon rencontre aviá apresa la lenga de son païs d'adòpcion e la parlava franc de biais, melh que lo francès onte gardava la pointa d'accènt de son païs. Escriviá, contava en occitan e qu'era un grand plaser de l'escutar.

Nos dit dins sa pichòta carta que nos mandèt per lo bon an :

Aici tot vai bien. Travalho au ministèri de l'Agricultura coma grata-papafard (au chaud e a la sosta de la plòia). Veno de fenir de pichar mon glossari de l'occitan dioàs sus mon ordinator. Avura la correcccion.

Nos a pas eissublat, l'amic olandès que nos aviá fait lo plaisir d'apprendre nòstra lenga, una marca de la qualitat de l'òme qu'aviá comprès qu'aqueste païs viut dins sa lenga e que per lo comprendre d'a fons i a pas d'autre moiens. Una brava leïçon per tots los toristis que passan sans ren veire dins tant de païs.

Ara qu'avèm un correspondènt aus *Pais-Bas* au rem, per assurat, d'articles novèls per melhorar nòstre Grinhon.

G.B.

LO GRINHON es la gazeta de l'associacion occitana "PARLAREM EN VIVARES" de vès ANONAI. Es mandat a tots los aderents.
Per lo receure, mandar 8 € a :
LO GRINHON
Lo Petit Avanon
07370 OZON
Faire lo chèc a l'ordre de PARLAREM EN VIVARES
Las adesions partan dau N° de Prima e s'achaban daube lo N° d'Ivern..

Los noms de familha (suita)

Dins lo N°44 dau Grinhon avèm començat de vos presentar çò que s'es dit sus los noms de familha a la conferéncia de nòstra jornaa occitana de vès Auzon. Veiquiá la suita e... coma l'autre còp, l'avèm laissaa en francès.

Les sources des noms (leurs origines)

1 - Le lieu d'origine (toponymes)

Pour identifier quelqu'un il est facile de le désigner par son lieu d'origine toponymique. L'utilisation de la préposition "de" est courante dans les textes anciens ainsi :

de la Combe	deviendra plus tard :	Lacombe puis Combe
de la Faurie	" "	Lafaurie " Faurie
de la Grange	" "	Lagrange " Grange
de la Font	" "	Lafont, Desfonds...

Comba, fauria, granja, font, sont des toponymes occitans. D'origine linguistiquement française on trouvera :

Dupont, Delatour, Dumur, Laplace, Delaplace, Duval, Dubois, Duchamp, Dupré ...etc.

Les arbres, remarquables dans le paysage, ont pu aussi servir à désigner nos ancêtres :

Duchêne, Dufresne, Delorme...

La province ou le pays ont beaucoup servi aussi :

Bourguignon, Limousin, Allemand, Langlois...

Petit exercice pour vous amuser : retrouver les correspondances françaises de ces noms d'origine à consonance occitane :

Dubosc, Bosc, Delprat, Dussert, Roure, Fraysse, Delhomme, Delaygue, Deygas, Paret, Ribeyre, Fontfreyde, Bonnefont ou Fontbonne ... Et l'on peut continuer le jeu.

2 - Les anciens noms de baptême

Aux XIe et XIIe siècle les textes nous parlent de **Jean (fils de) Bernard** ou **Jean (fils de) François**

On trouve aussi beaucoup de noms d'origine germanique. Les francs et les burgondes avaient pris le pouvoir dans l'ancienne Gaule dès le Ve siècle. Les personnages puissants et les ecclésiastiques importants portent des noms germaniques, d'où une véritable mode de ces anciens prénoms.

Les dauphins vont s'appeler **Guigue** de père en fils, d'où une série de dérivés ou diminutifs :

Guigon
Guigal
Guigonnet / Digonnet

Les abbés de Vienne s'appellent : **Gauthier, Hugues, Rostaing...**

Au XIIIe s. la tendance germanisante diminue, l'influence chrétienne se fait sentir, mais l'éventail des choix se resserre : sur 2000 personnes, on trouve :

400 Jean, 215 Pierre, 136 Guillaume (encore germanique)...en tout environ 15 prénoms différents seulement.

On utilisera alors beaucoup de diminutifs :

Pierre : oc : **Peyre → Peyret, Peyrin...**
Bernard → Bernardon
Clément → Clémenson

3 – Les sobriquets :

L'emploi des surnoms est assez fréquent pour désigner un individu. On distingue :

- L'aspect physique :

Legros, Leblond, Legrand, Lebrun, Chauvet, Courtecuisse, Loucheur, Reboulet, Testard...

- Le caractère :

Aimable, Sage, Crochu, Frapier, Testud...

et pour ceux qui se croyaient un peu, se donnaient des airs d'importance :

Comte, Lévêque, Duc, Lempereur...

Plus occitans, plus moqueurs aussi, cherchez le sens de :

Badol, Conil, Cholet, Maurel, Vedel, Lebrat, Lébre...

- Les diminutifs sont aussi couramment employés :

-on *Bernard > Bernardon*
Terrasse > Terrasson
Gilles > Gillon, Pierre > oc > Piaron...

-at *Poulat, Léorat, Pourrat*

-et *Pierre > Pierret...*
Gille > Gillet

(Le mot *gilet*, d'origine espagnole, n'apparaît qu'au XVIIe siècle)

- Les chantres d'église : sont souvent appelés ironiquement : *Dominé, Doremus, Agnus, Clamamus...*

4 – Les noms de métiers :

Ils parlent souvent d'eux-mêmes et sont bien clairs :

Boulanger, Boucher, Tisserand, Meunier...

Mesureur, Peseux, Pezayre...

Jaugeux, Jaujard

Plus mystérieux peut-être : *Parmentier* : le tailleur

Sueur : le cordonnier
Royer : le fabriquant de roue...
Mittier, Mitterrand : mesureur de grain

Et les *Sestier, Cettier...Dutreuil* (qui travaillait au pressoir, nous dit-on)

Les impôts ont toujours été nombreux et l'on a toujours trouvé quelqu'un pour les collecter :

Colleter, Levadou, Dimier, Acquitter, Récipon, Tribut, Leudier ou Leydier...

(A seure, un darrèir còp, dins lo N° venèm.)

Lo Bastard

Los parents de Leonie èran de gròs proprietaris. Aurián tant amat aveir un garçon per plus tard lhur aidar a faire valeir lo domaine e après lo reprendre. Mas veiquiá, Leonie, après avoir mancat costar la viá a sa maire en venant au monde, èra restaa sola, filha unica.

Tant valhenta qu'èra, poviá pas a quinze ans remplaçar a la ferma lo vielh valet qu'èra totjorn restat aube sos parents, mas que ne'n poviá plus e forçat d'achabar sa viá a l'ospitau.

En aquel temps o tot se fasiá a bras, sans machinas, aube las bestias, dins las gròssas fermas loiavan un valet, sovent mai una serventa que Leonie remplaçava ès sos parents.

Per lo valet, lo Jules, son paire, aguèt vite fait de ne'n trovar un a la feira per la lòia, un joine fòrt e deibrolhard en totas façons.

Sans onor, sans vergonha, tarjèt pas d'abusar de la paura Leonie sans deifensa, que coma tant d'autras en aquel temps, e même encara, saviá pas que lo viòl qu'es un crime abòminable qu'es jamai pron punit mas que los copables fan paiar sans pitié per las victimas, las maires e los enfants que, per defèci, ausan pas ne'n parlar.

Aquelos que de feis, d'aquel grand maleür, ausan ne'n rire pòian pas saveir coma qu'es cruel.

Quand los parents sans meifiança, s'aviseran de l'eitat de lhur filha, lo paire manquèt la tuar, emmandèt lo valèt e botèt sa filha a la pòrta. La vergonha, lo deisonor sus sa maison l'avián completament virat, lo desespoar l'acablava, ne'n voliá mau en tot lo monde.

Leonie se trovèt dins una maison de sers aube d'autras filhas dins lo mèsme cas, sa maire autant que poviá l'anava veire, lo Jules totjorn fachat ne'n voliá pas auvir parlar.

Lo petit Paul brolhèt un jorn de prima, plen de vigor e d'enviá de viure.

De pitiè la grand-maire se fasiá tant de mauvès sang. Pasmens, a fòrça de veire plorar sa femna, lo paire laissèt tornar sa filha aube son poponèt, bonsènhe, tant bravonèt. Li fasiá pas de miseras mas l'avisa pas, coma si poviá pas l'amar.

Pasmens lo petit en se fasant bèl, si n'aviá tantsepè paur, amava tant aquel òme que fasiá que gibar mas que de feis l'avisa d'un air si triste.

La viá èra dura per las doas femnas, forçàas de passar tant de temps a travalhar per las terras, los prats, aube lo paire que en se fasant vielh èra totjorn mau content, lo paure, de fatiga e d'einoiament.

Lo temps passava e coma tots los enfants de la campanha, entremèi que anava a l'escòla, lo petit Paul aidava per tant de veiaas a faire, sustot anar en champs. Amava tant lo chin Finon, que portava bien son nom talament èra fin e bona bestia. Un bastard, aviá auvit dire lo gamen, qu'es franc bon o franc mauvès, Finon èra franc bon. E per causa, quand de gamens a l'escòla lo traitavan de bastard, aquò lo fachaava pas, preniá aquò per un compliment.

Après lo certificat, plus question d'anar a l'escòla, Paul a la ferma deviá remplaçar lo valet e tant que poviá travalhar ! Aube son grand-paire que, li èra civís, l'amava totjorn pas.

Demput de temps aviá compreis perquè, trop sovent ne'n plorava a l'eicondu, de vergonha, se rapelava aquel jorn que en anant enclaure la Bardaa aviá sautat per costat e draupilhat los blats, coma s'era fait gibar !

- Poviá pas corre a las corsas, disiá sa maire, son esclòp s'era deibrida.
- Qu'es aquò, respondiá l'òme, para lo ton bastard, fariás melh de li fotre una bona brelaa !

Paul auriá tant amat aveir, coma los autres enfants, un paire que l'auriá amat. Lo coer brenhauda de pena devinava quèra brolhat per lo maleür, mas jamai auriá ausat ne'n parlar a sa paura maire que li fasiá regret de même que sos grands-parents, coma los amava tots, iles que li avián laissat lo dreit de viure, compreniá au pretz de quente coratge e coma se trovava eūros d'estre sus terra.

Venguèt lo temps de faire son regiment, Paul mancava trop a la ferma que donèran en fermatge. L'usura, la maladiá, tarjèran pas d'emportar los paures parents de Leonie que restèt coma serventa aube los joines fermiers que la laissavan viure coma voliá dedins la maison onte aviá totjorn restat e onte, bien traitat, lo vielh chin que Paul aviá tant amat achabava son temps cojat au solelh o au coenh dau fuòc.

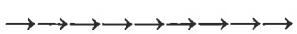
Son regiment achabat, Paul trovèt un petit comèrce, en ganhant bien sa viá recatèt sa maire, eūrosa de li tenir son petit mainatge onte sans tarjar amenèt una joina femna.

De temps encara a passat, Leonie eūrosa sonha grandir sos petits enfants, de sa viá s'es trovaa si bien, Paulgota tant son boneür e pensa a chas moments au temps passat, a la destinaa e aube tant de reconeissença en aquellos que l'an eilevat. Pensa a son paure grand-paire que voliá pas li faire veire que l'amava e se dis que si avant aviá ges agut de misèras, jamai après auriá pogut se trovar tant eūros.

Per çò que tot se paia, lo boneür se merita e s'en tròva totjorn per aqueles que d'abòrd pensant en aquel daus autres.

Marie Mourier
Juin 2001

Vocabulari

Aquòdonc (alors) . inquièt, -èta = en colèra . traire = lançar, getar . gala bon temps = galavard . a javèl = cotjat, eitendut

DOS PAURES INNOCENTS

Lo Toton e la Tatà

Eran fraire e sòrre. Restavan dinc un ostau isolat de l'autre costat delh serre, eme lhor maire qu'aviá mai de quatre vints ans, e ièlos n'avián pas luenh de seissanta, aquòdonc.

S'apelavan Neston e Nestina. Pasmens, en parlent d'ièlos, lo monde disián : lo Toton e la Tatà.

Aurián pas fach de mau a dengun, mes èran restats coma dos enfants. Sabián pas ni legir ni escriure, e conneissián pas la valor de l'argent. Òm lhor auriá fach faire lo travalh lo pus penible per un bonbon, o encara per un veire de vin o per de tabat... Beure, fumar e mèma chicar, aquò, avián pogut o aprene.

Los joines, de còps, son meschants, e quauquos-uns s'amusavan a faire paur elh Neston en lhi disent : "Toton ! baila-me ton braç que vau te grefar !" E lo paure bogre

fotíá lo camp perqué cresíá qu'anavan lhi fendre lo braç eme un cotèl, coma l'òm fai per entar un arbre !...

Quand los enfants se'n tornavan de l'escòla e que rencontravan la Tatà per chamin, n'i aviá totjorn un que lhi chantava :

"Tatava
de favas
de riquiquí"

E la Tatá, tota roja talament èra inquièta, se botava a traire de pèiras aus gamens, en los tratent de polissons e de gala bèn temps.

Un matin, delh temps de la guerra, pendent l'òcupacion, la Tatá trobèt dinc l'establa doas chabras crebadas e una que podiá pas se levar. Aquòdonc, quand una bestia veniá a morir, chaliá la declarar a la comuna. La maire mandèt la Tatá per o dire elh secretari. Conneissiá quauques mots de francés e faguèt sa declaracion en disent : "Mon pauv' aoul (lo secretari s'apelava Raoul) deux sèv' queuvées, une autre à javèl !..."

A.Chambouleyron

TIRA, TIRA L'AGULHA, MA FILHA

deman, deman, te mariaràs.

Passat temps, la filha adusiá en dòta "lo trocèl". Selon la richessa de la familha se compausava de :

- 3 a 4 dotzenas de linçous : 2 dotzenas en métis (coton e lin) - 1 o 2 dotzenas pur lin.

- 2 dotzenas d'envelòpas d'aurelhier (lo traversen aviá pas ges d'envelòpa. ; s'enrotlava dins lo linçòl de dessós que coneissián pas lo "*drap-housse*").

- 1 napa blanca en coton o lin damassat per 12 o 18 convivas e las serviètas de taula assortiás.

- 2 dotzenas de torchons de toalèta en nis d'abelhas. De fèis 1 dotzana de serviètas de toalèta en esponja. De notar que disián "torchon" per lo teissut nis d'abelhas e "servièta" per lo teissut esponja. Gis de gants de toalèta, un angle dau "torchon" o de la "servièta", enrotlat autorn dau punhet serviá per se debarbolhar e lo reste per sechar.

- 2 a 3 dotzenas de torchons per panar la veissèla (dont 1 dotzena en lin per sechar los veires).

- 1 a 2 dotzenas d'eissuá-mans (un pauc rugós).

- 2 a 3 dotzenas de mochòrs de pòcha dont 1 dotzena de blancs.

- 2 à 3 pochetas ben fines per botar dins la pocheta daus complets d'òmes o daus talhors de las femnas per los grands jorns coma los batèmes, las promièras comunions, los mariatges.

Per nòstras mametas i aviá tanben :

- 2 dotzenas de chamisas en toèla que se portavan lo jorn coma la nuèit.

- 2 dotzenas de braias longas, sarraas en naut dau genolh per un volant de dentèla e dont lo fons èra fendut ; çò que permetiá a nòstras mametas, quand èran en champ, d'eichampar d'aiga drèitas en escartant las jambas "*ni vu ni connu*".

Dins las familhas onte se trovava una o filha o mai, chasqu'an, tanlèu los sòus de la recòlta encaissats, achetavan quauquas pièças per lo trocèl au marchand ambulant que mancava pas de passar de granja en granja aqueste moment.

Dès 10 - 12 ans la filha èra ensenhaa per sa maire , per orlar, brodar e marcar a sas inicialas, son trocèl que seriá benlèu achabat que per sòs 20 ans. De l'autona a la prima quand las femnas anavan mens en champ s'activavan au petaçatge, au tricotatge e a la preparacion dau famós trocèl.

Dau temps qu'au caire dau fuòc, la mameta crochetava, en coton blanc, los dessús de lièt e de plomon, la maire e la filha començavan per orlar los torchons e los mochòrs de pòcha que tot aquò s'achetava a la pièce. Puèi, començavan per marcar au punt de crotz daube de coton a brodar (soventas fèis roge) los torchons de veissèla e d'eissuá-mans. Per los torchons o las serviètas de toalèta, un boqueton de cerièses o de flors poviá s'entrelaçar daube las inicialas.

Per los lincèus de dessós un orlet simple per l'en-bàs, un orlet au punt de bordon per l'en-naut e de pichòtas inicialas. Los lincèus de dessús èran mai ovratjats, faliá pensar a la reversura "*le retour*" : un o plusors rangs de jorns eichalas e d'autres mai complicats, de grandas initialas sonhosament brodaas. La napa e las serviètas de taula èran tanben ben sonhaas. Mas la pièce qu'èra benlèu la mai sonhaa, èra lo linçòl de las relevalhas. Aquest linçòl que se botava au lièt de l'acochaa per reçaupre las visitas daus vesins e de la parentalha. Faliá que fase ben, qu'aquestas visitas èran l'ocasion de far la critica de las femnas de l'ostau.

LO BEURE E, LO MINJAR . . .

Balada Gormanda en Occitania : Las AUPAS NAUTAS

Nòta : D'avant que de far lo numerò 44, lo Grinhon aviá trop begut de vin de las Aupas Nautas e s'es franc empatriat dins la presentacion de la recèpta daus TORTONS. A mens, que siase una fantesia de l'ordinator ? De tot biais, Grinhon o ordinator, fau los escusar.

LAS SAUCISSAS AU CHAUL

(Las Aupas Nautas an adoptat aquela recèpta que ven de Savòia)

- 1/2 liura de còr de vèl o de buòu - 1/2 liura de frèsa de vèl - 1/4 de paumon de vèl - 1 quilò de gargamèla de caion - 1 quilò de costas platas de caion desossaas - 1 chaul blanc - 1 ceba - 2 venas d'alhet - 1 culhieron de sau (6 a 7 gr.) - 2 gr. de pebre - 1 idèia de nose muscada en podra - 1 idèia de sàuvia en podra- 3 mèstres (peraquí) de tripas de buòu o de caion.

- . Plomar la ceba e l'alhet, chaplar finament.
- . Garar las promières fuèlhas dau chaul, lo lavar puèi e lo raspar o lo chaplar daube un cotèl.
- . Passar totes las viandas au chapladour.
- . Mesclar ben las viandas daube totes los compausants : chaul, ceba, alhet, sau, pebre
- . Rinçar las tripas e las remplir dau mescladís a l'aida d'un embut.
- . Ficelar los bots per formar de chapelets de 3 o 4 saucissas.
- . Laissar matar 3 o 4 jorns e tastar.

Per 4 personnes : 4 saucissas - 1 quilò de tartiflas (Bintje de preferéncia) - 1 fuèlha de laurièr picaa d'un clavèl de giròfla - 1 branchilha de frigoleta - sau e pebre.

- . Plomar e lavar las tartiflas.
- . Picar las saucissas daube un passa-lana, botar din una coquèla daube las tartiflas, lo laurièr, la frigoleta, la sau e lo pebre.
- . Cubrir d'aiga frèida, cubercelar e far frissonar una pichòta ora.
- Bon apetis !

Nòta : Un còp mataas, las saucissas se pòvan gardar dins lo congelador.

Luceta Rochièr

Vocabulari : **Alhet** = ail. **Ceba** = oignon. **Chaul - chòl** = chou. **Paumon - polmon** = poumon (mou). **Gargamèla** = gorge (gorgeron). **Nose muscada** = noix de muscade. **Sàuvia - salvia** = sauge. **Embut - feicular** = Entonnoir. **Saucissas mataas** = Saucisses pas "franc" sèches. **Frigoleta** = thym.

TIRA, TIRA L'AGULHA, MA FILHA

(suïta de la p. 6)

Lo trocèl achabat, lavat, repassat, pleiat dins de torchons, ensarrat puèi dins l'armoara esperava la demanda en mariatge. Èra pas rare que lo trocèl fuguèsse montrat aus parents dau nòvi au moment de las accordalhas.

Benlèu, pensètz que tot aquò es ben fenit, qu'ara las filhas tenon l'agulha coma las polas tenon lo portapluma ! E pasmens, l'an passat montèro dins lo "T.G.V." en gara de Valençà en même temps qu'una joèina filha que tanlèu assetaa sortiguèt de son sac una napa e se botèt a brodar daube aplicacion. Semblèt urosa e levèt pas lo nas de son travalh fins que lo trin ralentiguèsse per intrar en gara de Lion a Paris. Aquí sarrèt son ovratge daube soenh dins son sac e s'aprestèt per davalar sus lo cai e se getar dins los braç d'un grand galhard abilhat de cuèr de la tèsta aus pès, lo casco de motard sos lo braç.

Lo temps passa, los luòcs chanjan, mas se pòt totjorn chantar : Tira, tira l'agulha ma filha, deman, deman te mariaràs.

Luceta Rochièr.

Vocabulari :

Mameta, menina, grand-maire, memè = grand-mère. **Plusors, plusiers, mai d'un** = plusieurs. **Granja, bòria, ferma** = ferme. **Soventas fèis** = très souvent. **Relevalhas** : jours de convalescence après l'accouchement qui se pratiquait au domicile. **Pleiar, envelopar, empaquetar** = envelopper. **Acordalhas, fiançalhas** = fiançailles. **"T.G.V."** = train à grande vitesse. **Tanlèu** = aussitôt. **Fins que, joca que, jusca que** = jusqu'à ce que.

I A DENGUN

Era dins lo temps onte las veituras daube de motors a essença èran pauc comunas. Mas d'aicí de lai, per mont, per Bòfres, Vernós, començava de se ne'n veire... Lo doctor fuguèt lo promièr de tòrnar da Valençà daube la "veitura".

Era dins un caire un pauc retirat de la granda rota. Tota una familia de paisans menava sa vida. L'òme daube sa femna èran anat aiudar lo vesin, au serre. Una dròlla de benlèu 8 ans, la Fanelí, èra restaa a la maison per sonhar sa sòrre, la Eva. L'una gardava l'autra.

Era benlèu quatre oras dau vespre d'aquel mès d'octòbre, lo jorn començava de baissar e la nuèit tombava d'ora... Lo fuòc èra alumat sobre l'ola e las doas filhetas miquetavan de chastanhas (garavan la peu de las chastanhas).

Tot un còp, de blu de nom de blu, s'i ausis coma un còp de tron o lo ronronnòment d'una bestia. Totas doas regardèran per lo

fenestron e vegueran una viaa, una viaa que conneissián pas, daube doas bolas jaunas Prenguèran paure, l'una barrava la pòrta daube lo verron, l'autra montava sobre una chièra per mai veire. E regardava tant que poiá.

Aquela bestia nèira daube sos dos elhs s'arrestava franc davant lo bachas... Te ne'n sortiguèt un òme que veniá davant la pòrta de chastanièr e, daube sa man, frapava dos, tres còps benlèu. Aquel òme èra pas dau país. Portava de gants sus sas mans e mandèt d'una votz cortèsa :

- *Y a-t-il quelqu'un ? Je me suis perdu. Je cherche ma route.*

Dintre l'ostau, s'i ausis lo tica-taca dau revelh e la mai bela droleta, la Fanelí, se bota a bramar :

- Non, Mossur, i a dengun !

Lo temps a passat e la Fanelí se'n rièt totjorn d'aquela istòria passaa.

Loisa Ferrer